

MORAL SERMAYEYE İLİŞKİN KAVRAM ANALİZİ (*)

Habib ÖZGAN (**)

Özgür Sami AKGÜL (***)

Öz

Son yıllarda açık birer sistem olarak toplumun vazgeçilmez bir parçası olan eğitim örgütlerinde örgütsel etkililiği artıracak yollar aranmakta, bunun için ekonomik olmayan sermaye türlerine ilgi her geçen gün artmaktadır. Bourdieu'nun sermayeler üzerindeki çalışmalarıyla gündeme gelen Sosyal ve Kültürel Sermaye türlerine zamanla yenileri eklenmiş, Entelektüel Sermaye ve Pozitif Psikolojik Sermaye gibi alanlarda da araştırmalar yapılmıştır. Ekonomik olmayan sermaye türlerinden biri de Moral Sermayedir. Kısaca ahlaki kuralları kullanarak insanların iyi ile kötüyü ayırt edebilmelerini sağlamayı hedefleyen bir sermaye türü olan Moral Sermaye hoşgörü, merhamet, sadakat, affetme, barış, kardeşlik, adalet, dürüstlük gibi moral değerlerin hâkim kılındığı okulların oluşturulmasında kritik önem taşımaktadır. Literatür tarama yöntemi kullanılarak hazırlanan bu araştırma ile Moral Sermayenin oluşumu, kapsamı, geçirdiği tarihsel süreç ve eğitim örgütleri için öneminin açıklanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Moral Sermaye, Moral Kültür, Eğitim, Örgüt, Yönetim.

The Concept Analysis of Moral Capital

Abstract

In recent years, as an open system, educational organization, which are an indispensable part of society, are looking for ways to maximize organizational effectiveness and interest in non-economic capital types is increasing day by day. With the work of Bourdieu on capital, innovations have been added over time to the types of social and cultural capital that are on the rise, and research has been done in areas such as intellectual capital and

*) Bu çalışma, 12. Eğitim Yönetimi Kongresinde (11-12 Mayıs 2017) sunulmuş “Moral Sermayeye İlişkin Kavram Analizi” adlı bildirisinin genişletilmiş halidir.

**) Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Bilimler Ana Bilim Dalı (e-posta: ozgan@gantep.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7496-058X>.

***) Diğer, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Bilimler Ana Bilim Dalı (e-posta: ozgursami@hotmail.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7721-1234>.

positive psychological capital. One of the non-economic capital types is moral capital. Moral capital is a type of capital that aims to make people differentiate between good and evil by wing ethical rules in short. Moral capital is crucial in creating schools where moral values such as tolerance, compassion, loyalty, forgiveness, peace, brotherhood, justice, honesty are dominant. This research, which is prepared by using the literature survey method, aims to explain moral capital's formation, its scope, historical process and its preconceptions for educational organizations.

Keywords: Moral Capital, Moral Culture, Education, Organization, Administration.

Giriş

İnsanlık tarihi son yüzyılda baş döndürücü gelişmelere sahne olmuş, bu da birey ve toplum yaşamında kalıcı etkiler meydana getirmiştir. Geçmişten günümüze kadarki her toplum, varlığını sürdürebilmenin ve refah içinde yaşamının yollarını arayarak pek çok alana yatırım yapmıştır. Sanayi devrimi, insanlık tarihi açısından önemli bir kırılma noktası olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte seri üretime geçilmiş, bu da onlarca insanın belli bir düzen içinde çalışabilmelerini sağlamak için meydana getirilen örgütlerin kurulmasını sağlamıştır. Bütün bu süreç sonunda medeni toplumlar birer örgütlü topluma dönüşmüştür.

Her örgüt amaçlarına ulaşmak ve varlığını sürdürebilmek için sermayeye ihtiyaç duyar. Önceleri insanı bir makinenin dişlisi gibi algılayan ve onun duygularını ve tutumlarını önemsemeyip yapılan işin verimliliğine odaklanan klasik yönetim anlayışı zamanla yerini insan ögesini örgüt için başlı başına bir kaynak olarak görüp örgütün verimlilik ve etkililiğinde insan kaynağının önemine vurgu yapan modern yönetim anlayışına bırakmıştır. Bu noktada tanımı ve kapsamı üzerinde tartışılan konuların başında sermaye kavramı gelmektedir.

“Gelir yaratma yeteneğine sahip ulusal veya uluslararası düzeyde her türlü mali veya fiziksel varlık” (Türk Dil Kurumu, 2017) olarak maddi bir çerçevede tanımlanan sermaye kavramı, Klasik Yönetim anlayışından günümüze kadarki yönetim anlayışlarındaki değişimlere paralel olarak değişikliğe uğramış, pek çok açıdan çeşitlilik ve derinlik kazanmıştır.

Bourdieu, sermaye biçimlerini ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere üç biçimde incelemiştir. Bourdieu’ya göre toplumsal dünya birikmiş tarih, sermaye ise birikmiş emektir. Bugüne kadar cisimleşmiş biçimleriyle üretilmesi zaman alan aynı ya da genişletilmiş biçimleriyle yeniden üretmek için kendi varlığını sürdürmeye yönelik bir gelişim gösteren sermaye kavramı, eşyanın nesnelliğinde kayıtlı bir güçtür (Bourdieu, 1986).

Bourdieu, ekonomik sermayeyi, paraya çevrilebilen veya mülkiyet hakları biçiminde karşılanabilen bir sermaye türü olarak ele almış ve ekonomi kuramının, sermaye kavramını sadece ekonomik bağlamıyla değil bütün biçimleriyle ele almadığı sürece toplumsal dünyanın yapısının ve işleyişinin açıklanamayacağını savunmuştur. Bu bağlamda eği-

tim vasıflarının belli şartlar içinde ekonomik sermayeye dönüştürülebilmesine kültürel sermaye, toplumsal ilişkilerden ve bağlantılardan oluşan bağların ekonomik sermayeye dönüştürülebilmesini ise sosyal sermaye olarak tanımlamıştır (Bourdieu, 1986). Konuyla ilgili yapılan araştırmalar ve çağın gereklerine uygun olarak değişen toplum ihtiyaçları, yeni sermaye türlerini de beraberinde getirmiştir.

Yöntem

Araştırmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Literatür tarama yönteminde araştırma problemi alanında var olan yazılı kaynaklar (kitaplar, makaleler, bildiriler) ve çeşitli internet sitelerinde var olan bilgiler bir araya getirilir (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Moral Sermaye kavramının ilk kez kullanıldığı 1990 yılından başlanarak 2018 yılına kadarki literatür taranmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öncelikle literatür tarama sonucu bugüne kadar çalışılan sermaye türlerine değinilmiş, daha sonra Moral Sermayenin tanımı ve kapsamına ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Sermaye Türleri

Her örgütte olduğu gibi eğitim örgütleri de varlıklarını sürdürebilmek için sermayeye ihtiyaç duyar. Örgütlerin yapısı, kuruluş amacı ve hizmet alanı ihtiyaç duydukları sermayenin türünü ve boyutunu belirler. Eğitim örgütlerinin girdi ve çıktısı insan olduğundan bu tip örgütlerin değer ağırlıklı bir hizmet üretme çabası içinde olmaları beklenir. Eğitim örgütleri değişime açık, işbirlikçi ve paylaşımcı bir ortam oluşturabildiği ölçüde hedeflerine ulaşabilir. Örgütte gerçekleştirilen eylemler, bireyin anlam dünyasıyla örtüştüğü oranda da örgütler mutlu, uyumlu ve sağlıklı düşünebilen insanlardan oluşur. İnsan biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal özelliklere sahip bir canlı olmakla birlikte, insanın bu özellikleri uyumlu ve anlamlı bir bütün oluşturduğunda değer kazanır.

1. Finansal Sermaye: Bireylerin ve örgütlerin büyümek ve gelişmek amacıyla sahip oldukları her türlü maddi varlığı veya nakde çevrilebilecekleri parasal kaynakları ifade eden sermaye türüdür. Bourdieu (1986) nesneleşmiş veya biçimleşmiş biçimleriyle birikmesi zaman alan, kar üretmek ve kendi varlığını sürdürmeye yönelik bir kapasiteye sahip potansiyel gücü nedeniyle sermayeyi eşyanın nesnellüğünde kayıtlı bir güç olarak tanımlamaktadır. Günümüzde örgütler varlıklarını sürdürebilmek için finansal sermayenin yanı sıra maddi olmayan sermaye türlerine de yatırım yapmaktadır.

2. Sosyal Sermaye: Bourdieu (1986) Sosyal Sermayeyi toplumsal yükümlülüklerden oluşan, belirli şartlar içinde ekonomik sermayeye çevrilebilen bir sermaye türü olarak tanımlarken Temple (2000) Sosyal Sermayeyi toplumu oluşturan bireyler, sivil toplum

örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini artıran ilişki ağları olarak açıklamıştır. Sosyal Sermaye bir bakıma ekonomik anlamda kullanılan sermayenin sosyal karşılığıdır (Lesser, 2000).

Eğitim örgütleri sosyal sermayenin hem üretildiği hem de geliştirildiği yerlerdir. Öğretmenle öğrenci arasındaki sevgi, saygı, anlayış ve güven ortamının, beraberinde başarıyı da getirdiği düşünüldüğünde eğitim örgütlerinde başarının yakalanabilmesinde sosyal sermaye kavramı büyük önem taşımaktadır. Sosyal Sermayenin en belirleyici unsuru ise güvendir.

Lesser (2000) Sosyal Sermayeyi üç boyutta incelemiştir:

- **Yapısal Boyut:** Örgüt üyelerinin kendi aralarında geliştirdikleri bağları ve hissettikleri ilişki ağını gösterir. Bu ilişki ağı zamanla örgütsel kültürün bir ögesi haline gelmektedir.
- **İlişki Boyutu:** Mesleki sorumluluklar çerçevesinde örgüt üyeleri arasındaki ilişkileri ele alır. Buna göre hatalara yaklaşım biçimi, empati kurabilme ve değer verme bu boyutu oluşturmaktadır.
- **Bilişsel Boyut:** Bireyler arasındaki ilişkilerin örgütsel açıdan ortak ilgileri ifade eden bir boyutta ele alınmasıdır. Böylece örgütsel hafızanın oluşması sağlanmakta ve örgüt içinde ortaya çıkan veya çıkabilecek problemlere karşı ortak çözüm geliştirilmesi sağlanmaktadır.

Sosyal Sermayenin yapısal kalitesi, okulların durumuna, programına ve uygulamalarına etki eden okul kültürüne bağlıdır. Eğitim örgütlerinde Sosyal Sermaye eğitim hizmetlerinin kalite ve başarısını artırmakta, üretken bir çalışma ortamına zemin hazırlamaktadır (Töremen ve Ersözülü, 2010).

3. Kültürel Sermaye: Bourdieu (1986) sermaye kavramını ekonomi kuramının tanımladığı biçimden sıyrılmış, toplumsal dünyanın yapısını ve işleyişini açıklayabilmek için farklı sermaye türlerini de ele almıştır. Bu sermaye türlerinden biri de Kültürel Sermayedir. Eğitimle elde edilen birikimlerin toplamı (Albayrak, 2015) olarak tanımlayabileceğimiz Kültürel Sermayenin oluşumunda ailenin ve okulun büyük etkisi vardır. Hiç kimse doğduğu aileyi seçemez. Bir çocuk kültürel ve ekonomik yönden alt sınıfta yer alan bir ailede dünyaya gelmişse bir üst toplumsal sınıfta yetişen çocuğa göre geriye düşecektir. Ortaya çıkan bu eşitsizlik ister istemez çocuğun gerek okul gerekse sosyal hayattaki başarısını etkilemekte her anlamda dezavantajlı duruma düşmesine neden olmaktadır.

Çocuk bu eşitsizliği ancak nitelikli bir eğitimle giderebilir. Kaliteli eğitimin yolu da ancak kültürel sermaye birikimi yüksek, başarılı ve kendini yetiştirmiş öğretmenler sayesinde mümkün olmaktadır. Bourdieu, sermaye kavramının kökeninde ekonomi olduğunu kabul etmekle birlikte toplumsal işleyişi ve sosyal değişimi açıklayabilmek için kültürün sermayeye aktarılma sürecini Kültürel Sermaye kavramıyla açıklamıştır. Bourdieu'ya göre Kültürel Sermaye cisimleşmiş halde, kültürel ürün biçiminde ve kurumsallaşmış halde olmak üzere üç biçimde bulunur (Bourdieu,1986).

Kültürel Sermayeye ilgili yapılan araştırmalar dört temel bileşen ortaya çıkarmaktadır (Avcı ve Yaşar, 2014):

- **Entelektüel Birikim:** Çeşitli alanlarda bilgi sahibi olan, düzenli olarak bilimsel dergileri takip eden, kitap okuyan ve okuduklarından yararlı gördüklerini hayata aktaran kişiler entelektüel birikim sahibidir.
- **Katılım:** Kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılan, kurum içi ve dışı gezilere katılan kişileri kapsamaktadır.
- **Kültürel Bilinç:** Yaşadığı şehrin kültürel potansiyelinin farkında olan ve katıldığı gezilerde müzeleri ve tarihi yerleri ziyaret eden kişilerin kültürel bilince sahip olduğu kabul edilmektedir.
- **Kültürel Potansiyel:** Sosyal çevrede söz sahibi olan, sosyal ve medeni ilişkileri başarıyla yürütebilen, akıcı ve net konuşarak kendini doğru ifade edebilen kişilerin kültürel potansiyeli yüksektir.

Kültürel sermayenin eğitimde bu kadar öne çıkmasının temel nedeni, ailelerin eşit kültürel sermayeye sahip olmayışı ve bu eşitsizliğin öğrencilerin başarısını belirlemedeki etkisidir.

4. Pozitif Psikolojik Sermaye: Bireylerin ve örgütlerin amaçlarına uygun şekilde ulaşmasını sağlamak için gerekli süreçlerin ve koşulların incelenmesini amaçlayan Pozitif Psikolojiden (Gable ve Haidt, 2005) ilk bahseden “Motivasyon ve Kişilik” adlı kitabıyla Maslow olmuştur (Wright, 2003).

Daha sonra 1999’da Seligman tarafından kapsamlı biçimde ele alınıp incelenen Pozitif Psikolojik Sermaye kavramı; idareci, öğretmen ve öğrencilerin olumlu yönleriyle ilgilenmektedir (Tösten ve Özgan, 2014). Seligman’a göre psikoloji bilimi bireylerin normal olmayan davranışlarıyla ilgilenmiş, olumlu yönleri ve güçlü taraflarını anlayıp geliştirmeye çalışmamıştır (Linley ve diğ., 2006). Bu eksikliği gidermek için geliştirilen Pozitif Psikolojik Sermaye öz yeterlilik, iyimserlik, umut ve dayanıklılık boyutlarından oluşmaktadır (Luthens, Youssef ve Avalia, 2006).

- **Öz Yeterlilik:** Bireyin kendi yeteneklerinin ve kapasitesinin farkında olması ve karşılaştığı sorunları çözebilme kapasitesidir.
- **İyimserlik:** Bireyin amaçlarına ulaşma ve sorunlarını çözme konusunda genel iyi oluş halidir.
- **Umut:** Bireyin hedeflerine ulaşma konusundaki beklentisidir.
- **Dayanıklılık:** Bireyin zorluklara karşı direnme gücüdür.

5. Entelektüel Sermaye: İlk kez Thomas Stewart’ın kaleme aldığı “Beyin Gücü” adlı makalede kullanılan Entelektüel Sermaye kavramı, “elde edilmiş kullanışlı bilgi” olarak tanımlanmıştır (Stewart, 1997). Elde edilmiş bilgi örgütün işine yarayıp bir değere dönüşürse Entelektüel Sermaye olarak adlandırılabilir (Karakuş, 2008). Örgütlerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için sahip olması gereken maddi olmayan varlıkların tümü Entelektüel Sermayenin içinde yer alır (Brooking, 1996).

Maddi olmayan varlıklar örgütün varlığını sürdürebilmesi, yenilik yapabilmesi için gereklidir. Her örgüt maddi sermayenin yanı sıra örgütün amaçlarına ulaşmasını sağlayacak insan kaynağına, örgütsel sisteme ve müşteriye ihtiyaç duyar. Bu noktadan bakıldığında örgütün değerini yükselten en önemli yatırımlardan biri Entelektüel Sermayedir. Entelektüel Sermayenin; insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır (Sanchez, Chaminade ve Olea, 2000; Jacobsen ve Hofmanbang, 2005).

- **İnsan Sermayesi:** Örgütte çalışan insanların birikimlerini, yeteneklerini ve yaratıcılıklarını örgütün amaçları doğrultusunda kullanmasıdır. İnsan sermayesinin önemini anlayan örgütler çalışanlarına yatırım yaparak hizmet ve ürün kalitesini artırmakta, sonraki süreçte yetişmiş insan kaynağını elde tutabilmek için onlara cazip imkânlar sunmaktadır.
- **Yapısal Sermaye:** Örgütlerde çalışanların olduğu kadar örgütlerin kendisinin de bilgileri vardır. İnsanlar bilgilerini istediği yere götürse de örgütteki bilgiler hep orada kalır. Örgütte kalan bu bilgiler ise o örgütün yapısal sermayesini oluşturur.
- **İlişkisel Sermaye:** Bir örgütün çevresiyle ilişkisini düzenleyen ve yöneten tüm unsurlar bu boyutta ele alınır. Örgütün ilişki içinde olduğu herkes ilişkisel sermayeye dâhil olmayabilir. Zira ilişkisel sermaye olabilmesi için bunların örgüte bir değer katması gerekir. Eğitim örgütleri; öğrencileriyle, mezunlarıyla, velileriyle ve toplumla doğrudan veya dolaylı ilişkisi olan herkes ile ilişki içinde olan açık sistemlerdir.

6. Moral Sermaye

Ekonomik olmayan sermaye türlerine Valverde, Moral Sermayeyi de eklemiştir. Moral Sermaye, ahlaki kuralları kullanarak insanların iyi ile kötüyü ayırt edebilmelerini sağlayacak bir sosyal yapı geliştirme kapasitesidir (Valverde, 1990). Örgütlerde uzun süreli bir birikim sonucu oluşan Moral Sermayenin, örgütün işleyişinde ve örgüt ikliminde olumlu değişiklikler meydana getirerek örgütün etkililiğine ve verimliliğine katkı yapması öngörülmektedir.

Ahlak-Moral-Etik İlişkisi

Ahlak kelimesi Arapçada “huy, mizaç, karakter” anlamına gelen “hulk” sözcüğünden türemiştir (Cevizci, 2008). Ahlak, toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre yapılması uygun olan veya yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallar bütünüdür. Bu kurallar manevi niteliklidir ve insanın kendi içinde tutarlı olmasını hedefler. Bu anlamda ahlak bir toplumun manevi dünyasını büyük ölçüde şekillendiren kurallar, normlar ve değerler sistemi; toplumun kültürüyle iç içe olan ve kişilere vicdani sorumluluk yükleyerek onlara nasıl davranmaları ve yaşamaları gerektiğini bildiren yazılı olmayan kurallar bütünüdür.

Bir insan topluluğunun oluştuğu her yerde, insanların birlikte yaşama kültürünü, davranışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen kurallar oluşmuş ve bu kurallar çok eski çağlardan beri toplumları bir arada tutmayı başarmıştır. Bir toplumda doğal bir biçimde oluşmuş olan ahlak kuralları, bir yandan birtakım yasaklayıcı tedbirlerle toplum için uygun gördüğü davranış biçimlerini ve değerleri yüceltir; bir yandan da söz konusu toplumun yaşama pratiğini, hayata ve dünyaya bakış tarzını meydana getirir, değer dünyasını oluşturur ve bunu gelenek yoluyla aktarılmış kural ve normlardan oluşan bir yapı kurarak yüzyıllarca korur.

Ahlak kuralları toplumdaki topluma değişmesi yönüyle değişkendir ve temelinde din, kültürel yapı, toplumsal yapı ve gelenekler gibi unsurları bulundurmakla birlikte kendisini oluşturan faktörlerden de bağımsız bir gelişim göstermez. Zamana, topluma ve kültüre göre değişiklik gösteren yapısıyla ahlak, insan ve toplum yaşamına yön veren bir kurallar bütünüdür.

Türkçede ahlak kavramı, Latince moral sözcüğünün karşılığıdır (Cevizci, 2008). Moral sözcüğü Türkçede “Bir insanın ruhsal gücü, manevi güç, maneviyat” anlamlarıyla kullanılmaktadır (TDK, 2017). Günlük hayatta o anki ruhsal durumu ifade etmek için kullanılır. Bu bakımdan Latincedeki anlamını tam olarak karşıladığı söylenemez. Zira bir kişinin moralinin bozuk olması o kişinin ahlakının bozuk olduğu anlamına gelmez; sadece keyifsiz ve belki de o an mutsuz olduğunu ifade eder. Latince den Türkçeye eksik karşılıkla geçmiş olan moral sözcüğünün sözlük anlamı ve günlük pratik kullanımı göz önüne alındığında uluslararası literatürle bütünlük sağlamak açısından moral sözcüğü, Türkçedeki karşılığı olan “manevi güç” anlamıyla değil, Latincedeki “ahlaki” anlamıyla ele alınıp açıklanacaktır.

Adalet, iyilik, dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörü ve saygı gibi moral değerler bir toplumun sağlıklı ve dengeli bir yapıya kavuşmasını sağlar. Moral değerler toplumları sadece kötü ve çirkin eylemler yapmaktan alıkoymakla kalmaz aynı zamanda onları doğru ve güzel davranışlar yapmaya yöneltir. Örgütsel anlamda düşünüldüğünde Moral kavramı iş görenlerin motivasyon, adanmışlık ve örgütsel vatandaşlık davranışlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Yunanca “karakter, adet, usul veya gelenek” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiş olan etik kavramı ise ahlak kavramından farklıdır. Etik, bir anlamda ahlak üzerine söz söyleme etkinliğidir (Aydın, 2014). Etik, felsefenin ahlaklılıkla, ahlaki değerle ilgili olan dalıdır. Felsefenin en temel disiplinlerinden biri olan etik, ahlakla yakın bir ilişki içindedir (Cevizci, 2015). Etik deyince anlaşılan “felsefe açısından ahlak”tır, genel bir ilkeler teorisidir veya “ahlaklılığın felsefesi”dir (Baer, 2005). Etik, insanın bütün davranış ve eylemlerinin temelini araştırma eylemidir (Mengüşoğlu, 2014). Etik, insanların karakterlerini gösterirken Moral, insanlar arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır (Akbaba-Al-tun, 2003).

Ahlak toplumda nasıl davranılması gerektiğine ilişkin yazılı olmayan standartları içerir, toplumda var olan davranış, tutum ve inançları yönlendiren bir değerler sistemidir. Etik ise soyut kavramlara dayalıdır. Etik bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine kon-

ması; neyin yapılacağına ya da yapılamayacağına; neyin isteneceğinin ya da istenmeyeceğinin; neye sahip olunacağına ya da olunamayacağına bilinmesi, araştırılması ve anlaşılmasıyla ilgilenen felsefe disiplindir. Ahlak ise bir disiplin olarak etğin günlük yaşam pratiğine yansıyan kurallar bütünüdür (Aydın, 2014).

Moral Sermaye Kavramının Ortaya Çıkışı

Ahlaki kuralları kullanarak insanların iyi ile kötüyü ayırt edebilmelerini sağlayacak bir sosyal yapı geliştirme kapasitesi olan Moral Sermaye, Bourdieu'nun Kültürel Sermaye kavramıyla paralel bir nitelik taşır. Ekonomik sermayeye göre daha yavaş ve sakin bir tempoda değer kazanan Kültürel Sermayeye göre bir insan zengin olmasa da opera ve tiyatro gibi etkinliklere katılarak bu tip kültürel faaliyetlerin kıymetini bilir ve bir anlamda ekonomik pazarda elde edemediği konforu ve tatmini telafi etmek için kültürel etkinlikleri birer şans olarak kullanır. Bourdieu'nun ilgi alanını Kültürel Sermaye biçimlerini yaratma, belgelendirme ve en üst düzeye çıkarmak oluştururken Valverde ahlaki eğilim ve alışkanlıkların oluşturulması ve olgunlaşmasıyla ilgilenmiştir.

Viktoria dönemi hayırseverlik faaliyetleri, 19. yüzyıl Orta sınıf Avrupalı hayırseverin fakirlere yardım ederek Tanrı ile aralarındaki hesabı kapatma düşüncesiyle doğmuş, bu sayede fakirler arasında karakter inşa etmek hedeflenmiştir (Valverde, 1990). O dönemin iyilikseverlik faaliyetleri ve hayırsever insanların psikolojisini anlayabilmek için Dünya edebiyatının 19. yüzyılda kaleme alınan ünlü romanlarından Sefiller'e göz atmak faydalı olacaktır. Sefiller romanında Jan Valjean adlı bir mahkûm, bir şekilde hapishanedan kaçarak şehirde izini kaybettirir. Sonrasında şehrin hayırseverlerinden Monsenyor Piskopos'tan yardım ister. Bunun üzerine Piskopos ona hiçbir karşılık beklemeden temiz giysiler, biraz yiyecek ve yatacak bir yer verir, bir bakıma ona evine açar. Oysa gece Jan Valjean evdeki kıymetli gümüşleri bir çuvala doldurarak kayıplara karışır. Sabah evin hizmetçisi Pisikoposa hırsızlığı haber verir. Biraz sonra jandarmalar eve gelirler, yanlarında Jan Valjean da vardır. Pisikoposa, bir çuval gümüşle yakaladıkları bu adamı kaçarken yakaladıklarını, kendisinin çuvaldaki gümüşleri Pisikoposun verdiğini söylediğini aktarırlar. Pisikopos durumu hiç bozuntuya vermeden Jan Valjean'ın haklı olduğunu, gümüşleri kendisinin verdiğini ifade ederek jandarmaları yolcu eder. Baş başa kaldıklarında ise Jan Valjean'a yaklaşarak bu gümüşlerle onun karanlık taraftaki ruhunu satın aldığını, bundan böyle kötülüğün değil, iyiliğin tarafında olacağını söyler (Hugo, 2006).

19. yüzyıl iyilikseverlik faaliyetleriyle doğan Moral Sermaye kavramıyla hayırsever insanlar, fakirliğin yıkıcı etkilerine maruz kalan ve her türlü günahı işleyip kötülüğü yapabilecek insanlara yardım ederek onların kendilerine ve çevrelerine zarar vermesini önlemeye çalışmışlardır.

1850'lerde Londra'nın Doğu yakasındaki bir salgın, Batı yakasındaki zenginlerin ilk kez yoksullar arasındaki tifonun kendilerini de tehdit ettiğini fark etmelerini sağlamıştı. Yetersizlik ve bağımlılık içindeki yoksulların aşağılanması ve umutsuzluğu, zenginlerin istikrarını ve sosyal uyumunu giderek daha çok tehdit etmekteydi. Zenginler öz saygılarını yitirmemek için yardım etmek zorunda kaldı (Drucker, 1997).

Bütün bu tarihsel süreç incelendiğinde Moral Sermayenin oluşumunda ve kavramın gelişiminde kıta Avrupasında 19. yüzyılda yaşanan iyilikseverlik hareketinin şehrin fakir bölgelerindeki ahlaki eğitimi geliştirerek fakirler için bir karakter eğitimi niteliğinde ortaya çıktığı ve uzun vadeli bir proje olarak uygulandığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar Valverde (1990) Moral Sermayenin dini bir boyutunun olmadığını ve çok daha geniş kapsamda düşünülmesi gerektiğini söylese de iyilikseverlik hareketine katılan hayırsever insanların söz konusu karakter eğitiminden manevi bir beklenti içinde olmamaları düşünülemez.

Esasen Moral Sermaye kavramının geçmişini 13. yüzyılda Anadolu’da ortaya çıkan Ahilik teşkilatına kadar götürmek mümkündür. Ahilik, bir esnaf sanatkâr birliği olarak kurulmuş olsa da dini, siyasi, sosyal ve ekonomik boyutları olan bir sistem olarak tarif edilebilir.

Ahilik yüzyıllarca esnaf, tüccar, sanatkâr ve çok çeşitli ticari işletmecilik yapan insana ilham kaynağı olan költürdür ve felsefesi dürüst, sade, sakin, kendine has insani değerlere sabırlı bir yaklaşımdan oluşur. Ahiliğin gayesi; zenginle fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet arasında iyi ilişkiler kurarak sosyal adaleti gerçekleştirmek ve ahlaki bir toplum düzeni meydana getirmektir. Çalışmayı, ibadeti ve dürüstlüğü bir bütün olarak ele alan Ahilik, ahlak sahibi olmayan bir iş adamının asla başarıya ulaşamayacağı, ulaşıya bile bu başarının uzun ömürlü olmayacağı felsefesini benimser.

Ahilikte ekonomi bir araç olarak görülmüş, bu aracın amaç hâline getirilmesine izin verilmemiştir. Bu nedenle mal, servet ve kazanç için çalışmak hiçbir zaman kendi başına bir anlam taşımamıştır. Osmanlı sisteminde burjuva değil, toplum yararını kendi çıkarından üstün tutan, kanaatkâr fakat girişimci insan tipi idealize edilmiştir. Anadolu’da ekonomik hayatı örgütleyen ahiler bu tipin somut örnekleri olmuşlardır.

Ahiler cömertlik ve dayanışma anlayışı içinde geliştirdikleri ortak sandıklarıyla esnaf ve sanatkâra iş hayatı için gerekli kredileri sağladıkları gibi, halkın ihtiyaçları için sosyal içerikli harcamalarda da bulunmuşlardır (Ekinci, 1990). Dolayısıyla Ahiler, Valverde’nin Moral Sermaye tanımındaki gibi ahlaki kuralları kullanarak insanların iyi ile kötüyü ayırt edebilmelerini sağlayan sosyal yapıyı 13. yüzyıldan itibaren ekonomik ve sosyal açıdan kurmuşlardır. Bu sosyal yapı içinde en önemli kural dürüstlük ve adalettir.

Ahilikte ahlaksız olmak, işe hile, hurda karıştırmak gelirin elden gitmesi demektir. Ahiler; moralin sermayeyi, sermayenin de moral değerleri ürettiği bir sosyal yapı kurmuş ve bunu da yüzyıllarca başarıyla sürdürmüşlerdi. Türkçede gözden düşmek anlamında kullanılan “Pabucu dama atılmak” deyimini (TDK, 2017) o devirde hile yaptığı anlaşılan esnafa uygulanan bir yaptırımını ifade etmekteydi.

Moral Sermayeye İlişkin Kavramsal Çerçeve

Moral, yapılandan ve yapılmayandan ibarettir. Pozitif yönüyle o, bireyleri erdemli eylemlere yönlendirmeyi, negatif yönüyle ise bazı eylem türlerini yasaklayan kurallara

itaati ifade etmektedir. Moral Sermaye, bir bireyin veya örgütün sahip olduğu iyi niyet, ticari itibar ve tecrübe gibi manevi serveti kullanarak başkaları ile birlikte çalışmanın maliyetini düşüren, kişi ve mülkiyet güvenliğinin sağlanmasında son derece önemli bir kavramdır (Rantapala, 2003).

Rantapala, Moral Sermayeyi hem bireysel hem de sosyal açıdan ele almıştır. Ona göre ahlaklı olmayı alışkanlık haline getiren insanlar ve örgütler, kendileri ile ticaret yapan diğer insanlara telkin ettikleri güvenilirliklerinden dolayı itibar kazanırlar. Bu tür bir sermaye, kurumların güvenilmez olduğu ve insanların güvenilir ticari ortaklar aradığı bir yerde onların kıymetini artırabilir (Rantapala, 2003). Birbirlerine güvenen bireylerden oluşan bir örgüt, rekabetin yoğun olduğu günümüzde benzer iş kolunda faaliyet gösteren diğer örgütlere karşı üstünlük sağlayacaktır. Bunun sonucunda da örgüt çıktıkları çok daha kaliteli olacak, başkaları ile birlikte çalışmanın maliyetlerini düşüreceklerdir.

Adam Smith, David Hume ve daha sonraki birçok düşünürün görüşlerinden hareketle ticaretin ahlaki kurallarla birlikte geliştiğini ve onun sadece refah yaratmakla kalmayıp Moral Sermayenin birikimine de ön ayak olacağını savunan Rantapala (2003) ahlakın temel formlarını “adalet, iyilik ve ölçülülük” şeklinde belirlemiştir. Moral sermayenin temelde bireysel davranışa indirgenliğini belirten Rantapala, bireylerin sosyal yapı oluşturdıklarını, bu nedenle moral sermayenin, sosyal sermayenin meydana gelmesi için bir ön koşul olduğunu ifade etmiştir.

Kane, sermayeyi servetin eylemde olma hali olarak tanımlamış, Moral Sermayeyi ise politik liderlik davranışları açısından incelemiştir. Kane’e göre Moral Sermaye bir kişinin veya bir örgütün ahlaki prestijidir. Toplumun temel değerlerinden ve ilkelerinden güç alarak bireysel ve örgütsel düzeyde gerçekleşen etkili bir hizmet biçimidir. Moral sermayenin varlığı algılamalar üzerine kuruludur ve onu etkin kullanabilmek için iyi olmak, iyi niyetli olmak, ahlaken vazgeçilmez olmak ya da saygın olmak yeterli değildir. Bunu sağlamak için diğer kaynakların bir arada kullanılabilmesi siyasi kabiliyet gerekmektedir. Politikacılar toplumun moral algılarını etkilemeye çalışarak Moral Sermayeyi geliştirmeye çalışırlar (Kane, 2001).

Eğitim Örgütlerinde Moral Sermaye

Moral Sermaye, Bourdieu’nun sermayeler üzerindeki çalışmalarına dayanır ve iki temel konuya odaklanır. Bunlardan ilki yoksul bir hayat süren gençlerin iyi olmaları sayesinde iş bulmaları ve gelir elde ederek bunu ekonomik sermayeye dönüştürme sürecidir. İkinci olarak ise bu yoksul gençlerin iyi kalmasını ve istedikleri ekonomik geleceğe kavuşmaları için gereken Moral Sermaye unsurlarının tespiti (Swartz, 2009).

Eğitim örgütleri üzerindeki postmodern etik etkisi örgütlerin ahlaki kurallara mesafeli yaklaşmalarına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da Oscar Wild’in tabiriyle her şeyin fiyatını bilen ancak kıymetini bilmeyen nesiller yetişmektedir. Çelik (2014) Moral Sermayeyi eğitim örgütleri açısından ele almış, okulların eğitim-öğretim vermek dışında

vazife ve sorumlulukları olduğu üzerinde durarak iyi öğrenciyi ahlaki değerlere uygun davranış sergileyen öğrenci olarak tanımlamıştır. Postmodern etik etkisinde kalan okulların anlam üretmekten çok sonuç üretmeye çalıştığını, bunun sonucunda da okulların başarı düşüklüğü, disiplin yetersizliği ve güvenlik gibi pek çok sorunla karşı karşıya kaldığına dikkat çekmiştir.

Aslında bir örgütte çalışan ve o örgüte faydalı olma düşüncesi taşıyan herkes o örgüt için önemli bir sermaye sayılır. Moral Sermaye -Ahiler arasında olduğu gibi- sosyal yapıyı örgüt içinde moral bir ekoloji yaratarak gerçekleştirmeye çalışır.

Bronfenbrenner (1992) insan gelişiminin en yakınından uzak olana doğru dört basamaklı bir sistem hiyerarşisi aracılığıyla ele alınmasını önerdi. Bu dört bağlam:

- **Mikro sistem:** iş, ev, okul
- **Mezso sistem:** mikro sistemler arasındaki karşılıklı ilişkiler
- **Ekzo sistem:** gençliği etkileyen kurumlar ve uygulamalar
- **Makro sistem:** sosyal ve kültürel bağlamlar

Daha sonra Bronfenbrenner beşinci bağlamı, kronolojik sistemin içeriğini (zamanla değişimi) eklemiş, Swartz (2010) Bronfenbrenner'ın taksonomisine uyarak bunu endosistem olarak adlandırmıştır.

Toplumlarda olduğu gibi okullardaki ahlaki yaşam da moral ekoloji içinde sürdürülmektedir. Okulların moral ekolojisi bozulduğu zaman, ahlaki yaşam koşulları da bozulmaktadır. Bu durumda ahlaki açıdan uygun olmayan davranışların sergilenme ihtimali artmaktadır. İyi öğrenci ahlaki değerlere uygun davranış gösteren öğrencidir ve okulların öğrencilerine iyi eğitim vermenin yanı sıra iyi bir birey olarak yetiştirme konusunda da sorumluluğu vardır. Ahlaki kirlenme bireyin karakterinde de tahribata sebebiyet vererek hırsızlık, yolsuzluk ve adam öldürme gibi ahlaki açıdan uygunsuz pek çok olumsuz davranışın doğmasına sebep olmaktadır (Çelik, 2014).

O halde sorulması gereken asıl soru şudur: Okullardaki moral ekolojiyi tehdit eden ve bozan nedir? Bauman (2016) günümüz insanı tarafından etiğin artık çürümüş ve tarihin çöp sepetine gitmeye mahkûm olan tipik modern kısıtlamalardan biri olarak eleştirildiğini ya da alaya alındığını belirterek çağımızda özveri düşüncesinin meşruluğunu yitirdiğini, insanların ideallere ulaşmaya ve ahlaki değerleri korumaya teşvik edilmediğini belirtmiştir. Dünün idealistlerinin pragmatikleştiğini, postmodern perspektiften kusursuz etik kod bulunamayacağı fikrinin hâkim olduğunu söyleyerek postmodernist kadın ve erkeklerin evrensel ahlaki değerlerin varlığını reddettiğini ifade etmiştir.

Çelik (2014) okulların iyi öğrenci yetiştirme sorumluluğunun her geçen gün daha fazla önem kazandığını, bunu sağlayabilmek içinse Moral Sermayeye yatırım yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Zira okullar öğrencilere sadece kuru bilgi aktarılan yerler olmayıp aynı zamanda onların ahlaki gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için hizmet veren eğitim örgütleridir.

Yönetim ve motivasyon teorisi klasik ekonomik görüşün etkisinde oluştuğu için insanı doğası gereği bencil kabul eder. Bu düşünceye göre bir iş yaparken veya bir şeye karar verirken sevgi, sadakat, nefret, zorlama, görev, iyilik ve yardım etme isteği gibi değerler kişisel çıkarın gölgesinde kalmaktadır. Oysa gerçekte biz insanoğlu olarak düzenli bir şekilde ahlaki yargıları bireysel dürtülerimizin önüne alıp her zaman kendi kişisel çıkarlarımızı ve zevklerimizi feda ediyoruz. İki arasında çıkmaz bir durum ortaya çıktığında ise çoğunlukla değerler ve inançları üstün tutuyoruz (Sergivanni, 1992).

Güney Afrika'nın Cape Town şehri yakınlarındaki Longa kasabasında on altı ay boyunca dört ile yirmi yaşları arasında çoğunluğu dokuzuncu sınıf öğrencisi otuz yedi genci izleyen Swartz, ilk olarak gençlerin okulda sık sık sorun yaşadığını tespit etti. Bunlar kayıt dışı yöntemlerle ya da düşük ücretli uzun saatli işlerde çalışan sorunlu ailelerden gelen çok fazla serbest zamanı olan gençlerdi. Heyecanlı, sevecen, şiddetli, cezalandırıcı, alkolik bir topluluğun sokaklarında sosyalleşmişlerdi. Eğitim için muazzam bir istek duyuyor olsalar da okuldan çabuk sıkılıyor ve sonrasında ayrılıyorlardı. Gençler maddi kazanımları haysiyet için bir araç olarak görüyorlar ancak uyuşturucu, cep telefonu ve kıyafet kazanabilmek için kendi değerlerini çığnıyorlardı (Swartz, 2009).

Kasabanın genç erkekleri okulu bitirmek istediler, başarısız oldular. İşe girmek istediler fakat düşük ücretli ve pis işleri (inşaat işi, temizlik...) yapabildiler. Bağımlılıklarıyla başa çıkmak için yardım istediler ancak kasabanın sağlık hizmetleri onlar için yetersiz kaldı. Onlar için okulu terk etmekten başka çare kalmamıştı. Artık yanlış şeyler yapmak için çok daha fazla zamanları vardı (Swartz, 2009). Bu araştırma bulguları fakirliğin yoksul gençlerin ahlaki hayatlarında ne kadar olumsuz bir etki yarattığını anlamamızı sağlamakla birlikte ekolojik yaklaşımı ve niçin gerekli olduğunu da ortaya koymaktadır.

İnsanların bir işe girerek gelir elde etmesiyle toplumda iyi davranışlar göstermesi yoksullukla moral değerler arasındaki ilişkinin temel bir temsilidir. Bir bakıma moral değerler sermaye yaratır, sermaye de moral değerleri destekler ve geliştirir. Gençler için iyi birer insan olmanın, okula devam etmenin, iş kurmanın gelecekte ekonomik karşılığının olması Moral Sermayeyi enstrümental bir sermaye türü olarak gördüklerinin ispatıdır. Moral sermaye, ahlaki duruş ve itibara ilişkin bir kayıt oluşturur. Genişletilmiş, artırılmış, yatırım yapılmış, kaybolmuş, kazanılmış ve aktarılmış olabilir. Başkaları tarafından tanınır, avantajlar yaratır; kişisel, sosyal, ilişkisel, kurumsal ve yapısal özelliklerin bir kombinasyonunu oluşturur ve nihayetinde kendisine sahip alanlara fayda sağlar. Fakir genç Moral Sermayesini, ekonomik sermayeye dönüştürmek zorundadır (Swartz, 2009).

Örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesi ve etkililiği sağlayabilmesi için örgütün beklentileriyle bireylerin ihtiyaçlarının bütünleştirilmesi gerekir. Eğitim örgütlerinin girdi ve çıktısını insan oluşturduğundan bu örgütlerin işbirlikçi, paylaşımcı bir ortama sahip olması, üretilen değerlerin daha fazla kıymet bulduğu yerler olması beklenir (Töremen ve Ersözlü, 2010).

Her örgüt ortamında insanlar yaptıkları işlere belli anlamlar yükler. Yapılan işin çalışan için bir anlamı yoksa ortaya çıkacak ürünün bir değeri olması da mümkün değildir.

Moral sermaye örgütün anlam dünyasını dolduran bir sermaye türüdür. Bu anlamda moral sermaye örgütlerin işleyişinde kritik öneme sahiptir. Ancak bu sayede insanlar arasında güven, sevgi ve dayanışma ortamı sağlanacak bu da örgütün enerjisini sinerjiye çevirme imkânı sağlayacaktır.

Eğitim örgütlerinde öğretmenler rol model olmaları yönüyle öğrencilerin öğrenmesinde ve kişiliklerinin oluşmasında kritik öneme sahip kişilerdir. Moral sermaye birikimi olan okullarda öğrencilerde değerler, kişiliğin bir parçası haline gelmekte, bu da gelecekte toplumsal kuralları içselleştirmiş insanların yetişmesini sağlamaktadır. Örgütlerde uzun süreli bir birikim sonucu oluşan Moral Sermaye, örgütün insan kaynağına kazandırdığı değerlerle bireyin davranışlarında olumlu değişiklikler meydana getirmeyi amaçlamaktadır. Swartz (2009) Moral Sermayeye kaynaklık eden dört ana unsur tespit etmiştir:

1. İlişkisel Bağlantı: Gençlerin kendileriyle ilgilenen, kendileri için önemli saydıkları kişiler uğruna iyi insanlar olmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Gençler, hayatlarında onlara rehberlik edecek yetişkinlere ve onlara koçluk yapacak insanlara ihtiyaç duymaktadır. Mentörlük Moral Sermaye için önemli bir kavramdır. Bunun yanında kimi gençler ailelerine kötü davranışlarını bildirmemeleri için kendilerini tanıyan insanlara karşı kötü davranışlar sergilememekte bu da toplumda tanınır olmanın caydırıcı bir unsur olduğuna işaret etmektedir.

2. Yansıtıcı Uygulama: Çalışma boyunca gençler doğru ve yanlış arasında açık bir şekilde ayırım yapmış ve karar vermelerinin nedenlerini belirtmiştir. Moral Sermayenin en yoğun depolandığı yer gençlerin reform arzusu olmuştur.

3. Aracılık: Gençlerin topluluktaki itibarına duyulan endişe onların Moral Sermaye kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Gençlerin benliğe gösterdiği özenin varlığı Moral Sermayenin bir şeklidir.

4. Çevre Etkileşimi: Gençler büyüdükçe maddi onur gereksinimlerini karşılamak için giderek suç işlemeye meyilli hale gelmektedir. Bu nedenle gençlerin yetişmesi için elverişli olmayan bir çevre, Moral Sermaye birikimine önemli ölçüde zarar vermektedir.

Swartz, bu dört unsurdan İlişkisel Bağlantıyı Sosyal Bileşen, Yansıtıcı Uygulama ve Aracılık unsurunu Kişisel Bileşen, Çevre Etkileşimini ise Kurumsal Bileşen olarak değerlendirmiştir.

Moral Sermaye kavramı bireyler için olduğu kadar gruplar, örgütler, toplumlar hatta ülkeler için de büyük önem taşımaktadır. Teknoloji baş döndürücü bir hızla hayatın tüm derinliklerine nüfuz ederken içinde yaşadığımız yüzyılın beraberinde getirdiği bireysellik, toplumu canlı ve dinamik tutan öğelerin birer birer yok olmasına neden olmuştur. Eğitim örgütlerinin temel öğesinin insan olduğu düşünüldüğünde Moral Sermayenin oluşturulması ve korunmasına en çok ihtiyaç duyulan kurumlar bunlardır.

Moral Sermayenin okullarda ortaya çıkmasında ve geliştirilmesinde okul kültürü ve moral liderlik kavramları ön plana çıkmaktadır. Okul kültürü moral sermaye için uygun

sosyal ve kültürel ortamı sağlayarak okuldaki moral değerlerin gelişimini destekler. Moral liderlik ise okul personeline Moral Sermaye birikimi kazandırır. Moral sermayenin gelişiminde moral liderlik kişisel boyutu, okul kültürü ise örgütsel boyutu temsil eder. Moral Sermaye etik ilkelerin net olarak belirlendiği bir okulda gelişebilir. Bunun için okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin rol model olmaları gerekir (Çelik, 2014).

Okulları sıradan kuruluşlar olmaktan çıkarıp öğrenme topluluklarına dönüştürebilmek için bürokratik ve psikolojik liderlik yeterli değildir. Bunun yerine profesyonel ve ahlaki gerçeklik temelinde bir liderlik geliştirmek gerekmektedir. Profesyonellik “yeterlilik” ve “erdem”den oluşur. Eğitimde profesyonelliğin özünü, değer etiğine bağlılık oluşturur. Değer etiği, öğrencilerin bir insan ve birey olarak öğrenme, gelişme ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama için mümkün olan her şeyi yapmak demektir. Okul müdürleri genel anlamda yeterliliği geliştirmeye çalışırken erdem yönünün geliştirilmesi için de çok şey yapabilirler (Sergivanni, 1992). Bu sayede işgörenler, işlerini başlarında bekleyen bir idareci olduğu için değil, içlerinden gelerek yapar. İnsanın içinden gelerek işini mümkün olduğunca iyi yapmaya çalışması vicdani bir değerdir. Okul yöneticilerinin Moral Sermayeye yapacakları yatırım ve üstlenecekleri ahlaki yükümlülükler, okuldaki çalışma ortamını öğrenciler ve öğretmenler için daha yaşanabilir hale getirecektir.

Erdem yönünün geliştirilmesi, uygulamalar için ahlaki bir temel oluşturulmasına zemin hazırlar. Profesyonelliğe bir erdem olarak bağlılık gösteren bir öğretmen bir emanetçi gibi davranır, gelenekleri korur ve modern bağlamda onları geliştirir. Erdemli olmak, kişinin faaliyetlerinin yalnızca belli bir duruma mahsus değil, her zaman öneme sahip olduğunun bilincinde olmak demektir. Bir zamanlar başarının çok çalışma, tutumluluk, çaba, azim, sağduyu ve dürüstlikle elde edildiğine inanırdık. Şu an başarının sadece kişiliğe dayandığına inanıyor ve ona yatırım yapıyoruz. İşimizi doğru yapmak yerine kişiliklerimiz konusunda çalışıyoruz. Yaptığımız şeyde iyi olmak yerine cazibeyi tercih ediyoruz. Hayal değil, fantezi kuruyoruz (Sergivanni, 1992).

Aileler özel bir sözleşme temelli topluluklardır. Aile üyeleri birbirine derin bir sadakatle ilham verirler. Aile üyeleri birlikte çalışır, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını giderek birbirinden fayda sağlar. Gelenek ve sosyal kanallar ebevyenlerden çocuklara aktarılır (Sergivanni, 1992).

Moral Sermayenin eğitim örgütlerine en büyük katkısı okulları da ailede olduğu gibi birlikte çalışan, birlikte üreten ve birbirlerine ilham veren değerleri paylaşan etkili örgütlere dönüştürmek olmalıdır. Böyle bir okulda şiddetin şiddeti doğurduğuna inanılır. Okul, insanların fiziksel veya sözlü şiddetten endişe edeceği bir yer değildir, olmamalıdır da... Kurallar sadece kural değildir, kurallar tüm okul topluluğu tarafından kabul edilmek ve uygulanmak zorunda olan etik bir sözleşme niteliği taşır. Paylaşılan değerler sözleşmesi okulun kalbi gibidir.

Moral otorite çoğunlukla ikna etmeye dayanır. İkna etmenin temelindeyse hem grubun amacını hem de öz değerleri tanımlayan fikirler, değerler, maddeler ve içerikler vardır. Hizmetle yönetim fikirlere, amaçlara ve onların gerçekleştirme doyumlarına adanmış

kişilere hizmet etmeyi içerir (Sergivanni, 1992).

Tartışma ve Sonuç

Ekonomik olmayan bir sermaye türü olan Moral Sermayeye ilgili literatür incelendiğinde daha çok toplumun fakir kesimi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar toplumun bu kesimine karakter kazandırmayı amaçlar niteliktedir (Valverde 1990, Swartz 2009, Swartz 2010). Oysa Moral Sermayeye yatırım yaparak fakir olsun olmasın tüm gençlere moral değerlerin kazandırılması gerekir.

Valverde (1990) sivil toplumun ekonomik, kültürel ve ahlaki üç devrenin etkileşimiyle oluştuğunu ifade ederek Moral Sermayenin ortaya çıkmasında Victoria dönemi hayırseverlik faaliyetlerinin etkili olduğunu öne sürmüştür, bu sayede çocuk işçiliğinin ve kadınlara düşük ücret politikasının sona erdiğini ifade etmiştir. Oysa 13. yüzyıldan itibaren Anadolu’da etkili olan Ahilik teşkilatı zenginle fakir, emekle sermaye, halkla devlet arasında iyi ilişkiler kurarak ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyen bir sosyal yapıyı kurmuş bunu yüzyıllarca başarıyla uygulamayı başarmıştır.

Swartz (2009) Güney Afrika’da 16 ay boyunca çoğunluğu 9. sınıf öğrencisi 37 genci izleyerek Moral sermayenin özelliklerini ve fakir gençler için önemini araştırmıştır. Bağlantı, Yansıtıcı Uygulama, Aracılık ve Çevreyi Etkinleştirme gibi dört özelliği belirlenen Moral sermayenin kişide ahlaki duruş ve itibara ilişkin bir kayıt oluşturduğunu, bu sayede ahlakın sermayeyi sermayenin de ahlaki oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır.

Rantapala (2003) Moral Sermayeyi sosyal sermayenin oluşumunda bir ön koşul olarak görmektedir. Hukuk sisteminin ayakta kalabilmesi ve işlem maliyetlerinin düşürülebilmesi için Moral Sermayenin geliştirilmesi gerekmektedir. Devlet, Moral Sermayenin oluşmasını ve gelişmesini sağlamak için adaletle ilgili kurumları geliştirmelidir.

Sison (2003) Moral Sermayeyi karakterin mükemmelliği olarak tanımlamış ve Moral Sermayenin kişiyi daha güçlü, daha zeki veya daha başarılı yapmasa da daha iyi bir insan haline getireceğini dile getirmiştir. Örgütsel anlamda ise Moral Sermayeyi iş hayatındaki başarının temel unsuru olarak gören Sison, örgütlerin sahip olduğu hiçbir varlığın veya sermaye türünün onun kadar önemli olmadığını belirtmiştir.

Çelik (2014) okul etkililiğini geliştirmek için ele aldığı Moral Sermaye kavramının değersizlik sorunuyla karşı karşıya bulunan eğitim örgütleri için bir çıkış yolu olabileceğini dile getirmiş, post modern etik etkisindeki eğitim örgütlerinde değerlerin her geçen gün önemini kaybettiğini dile getirmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için Moral liderlik ve okul kültürünün güçlendirilmesi gerekmektedir.

“Hoşgörü, merhamet, sadakat, affetme, barış, kardeşlik, adalet, dürüstlük” gibi moral değerlerin hâkim kılındığı eğitim örgütlerinin, zamanla birbirlerini seven ve her konuda birbirine destek olan eğitim yuvalarına dönüşmesi sağlanabilir. Bu sayede eğitim örgütleri soğuk mekanik yapılardan, aile gibi sıcak ve samimi eğitim ortamlarına dönüşebilir. Empati duygusu gelişmiş, saygılı, kurallara uyan ve ruhsal gelişim gösteren öğrenciler

yetiştirebilmek için Bronfenbrenner'nin (1992) Mikro Sistemindeki okullarda ve evlerde moral bir ekoloji oluşturulmalı, bu sayede ahlaki açıdan olumsuz davranışların ortaya çıkması önlenmelidir.

Halen Türkiye'de uygulanan Değerler Eğitimi, MEB tarafından belirlenen aylık bir davranışın okullardaki öğrencilere kazandırılması esasına dayalı olarak sürdürülüyorsa da bu uygulamanın postmodern etik etkisindeki günümüz eğitim örgütlerinde moral bir ekoloji yaratamayacağı açıktır.

Sınava yönelik öğrenci hazırlama stratejisi artık çökmüştür. Okul müfredatıyla sınav konularının örtüşmediği dersler ne yazık ki değersizleştirilmiştir. Eğitim sistemimizde sonuca değil, sürece dayalı bir değerlendirme sisteminin kurulması gerekmektedir. Etkili okulların oluşturulması, öğrenci devamsızlığının düşürülmesi, okullardaki disiplin olaylarının azaltılması gibi pek çok sorunun çözümünde Moral Sermaye etkin rol oynayabilecek anahtar bir kavramdır.

Öneriler

Okullarda Moral Sermayenin gücünden yeterince yararlanılmamaktadır. Bu nedenle eğitim örgütlerinde Moral Sermaye tüm boyutlarıyla araştırılmalıdır. Okullarda görevli öğretmen ve idarecilerin Moral Sermaye düzeylerini ölçmek için bir ölçme aracı geliştirilebilir. Moral Sermayenin okul etkililiği, örgütsel davranış, örgütsel güven ve örgütsel vatandaşlık gibi birçok alanla ilişkisi araştırılabilir. Öğretmenlerin Moral Sermayeden haberdar olmaları ve bu sermaye türünden yararlanmaları için bir eğitim planlanabilir.

Kaynakça

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Albayrak, U. (2015). *Müzik beğenisinde kültürel sermaye ve kültürel elitizm* (Kıbrıs örneği). Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Avcı, Y., Yaşar, M. (2014). Kültürel sermaye ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *International Journal of Social Science Research*, 3 (4), 65-75.
- Aydın, İ. (2014). *Eğitim ve öğretimde etik*. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baer, J. A. (2005). "Ethics / morality distinction" *ethics*. (ed. by J. K. Roth). Salem Press, California, (2. Edit), 479.
- Bauman, Z. (2016). *Postmodern etik*. (çev. Alev Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourdieu, P. (1986). *The form of capital in handbook of theory and resarch for the sociology education*, ed: J.G.Richardson, New York: Greenwood Press.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Bronfenbrenner, U. (1992). *Ecological system theory, six theories of child development*, ed: R. Vasta, London: Jessica Kingsley.
- Brooking, A. (1996). *Intellectual capital*, London: Thomson Business Pres.
- Cevizci, A. (2008). *Etiğe giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Etik ahlak felsefesi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Çelik, V. (2014). Okullarda moral sermayenin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39 (174), 67-74.
- Drucker, P. (1997). *21. yüzyılda yönetim tartışmaları*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Ekinci, Y. (1990). *Ahilik ve meslek eğitimi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Hugo V. (2006). *Sefiller*. (çev. Ali Çankırılı). İstanbul: Antik Dünya Klasikleri.
- Gable, Shelly & Jonathan Haidt. (2009). What (and why) is positive psychology?, *Review of General Psychology*, 9(2), 103-110.
- Karakuş, M. (2008). Eğitim örgütlerinde entelektüel sermayenin yönetimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 178, 334-349.
- Lesser, E.L. (2000). *Knowledge and social capital*, Massachusetts: Butterxorth-Heinemann.
- Linley, Alex ve diğ. (2006). Positive psychology: past, present and (possible) future , *The Journal of Positive Psychology*, 1(1), 3-16.
- Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2006). *Psychological capital: developing the human competitive edge*. Oxford University Press.
- Mengüsoğlu, T. (2014). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Kane, J. (2001). *The politics of moral capital*, New York: Cambridge University Press.
- Ratnapala, S. (2003). Moral capital and commercial society, *The Independent Review*, (39) 2, 231-233.
- Sanchez M. P., Chaminade C. ve Olea M. (2000). Management of intangibles: an attempt to built a theory. *Journal of Intellectual Capital*, 1, 312- 327.
- Sergiovanni, T. J. (1992). *Moral leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sison, A.J.G. (2003). *The moral capital of leaders*. Northampton, MA: Edward Elgar.
- Stewart, T. A. (1997). *Entelektüel sermaye*. (çev: Nurettin Hüseyin). İstanbul: Mess.
- Swartz, S. (2009). *The moral ecology of south Africa's township youth*. New York: Palgrave Macmillan.
- Swartz, S. (2010). Moral ecology and moral capital: tools towards a sociology of moral education from a South African ethnography. *Journal of Moral Education*, 305-327.
- TDK, (2017). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Temple, J. (2000). Growth effect of education on social capital in the OECD countries, *OECD Working Paper*, 36.
- Töremen, F., Ersözlü, A. (2010). *Sosyal sermaye ve yönetimi*. İstanbul: İdeal Yayınları.
- Tösten, R., Özgan, H. (2014). Pozitif psikolojik sermaye ölçeği: geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *EKEV Akademi Dergisi*, 18(59), 429-442.
- Valverde, M. (1990). Moral capital. *Canadian Journal of Law and Society*, 213-232.
- Wright, T. A. (2003). Positive organizational behavior: An idea whose time has truly come. *Journal Of Organizational Behavior*, 24 (4), 437-442.